

بررسی معایب و مزایای کلاس‌های چندپایه

فاطمه چنانی^۱، غزال عبیات^۲، مریم عالی پور^۳

^۱ دکترای زبان و ادبیات فارسی، مدرس دانشگاه های فرهنگیان استان خوزستان.

^۲ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان اهواز، پردیس فاطمه الزهرا س

^۳ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان اهواز، پردیس فاطمه الزهرا س

چکیده

کلاس چندپایه کلاسی است که در آن دانش‌آموزانی با مقاطع تحصیلی متفاوت تحت نظر یک معلم آموزش می‌بینند این کلاس‌ها دارای مزایا و معایب متعددی است. هدف از پژوهش حاضر بررسی کلاس‌های چند پایه و معایب و مزایای حاکم بر این نوع کلاس درس است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در مدارس چند پایه معایبی مانند عدم آموزش آموزگاران متناسب با کلاس‌های چندپایه، یکسان بودن برنامه درسی با کلاسهای تک پایه و کمبود زمان، امکانات بهداشتی و آموزشی ضعیف و... وجود دارد. علی‌رغم معایب متعدد، این مدارس دارای مزایایی از قرار زیر است: یادگیری مشارکتی دانش‌آموزان، عدم نیاز به مرور مطالب سال‌های گذشته، رشد مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی دانش‌آموزان، افزایش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان و... نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که با برنامه‌ریزی اصولی مسئولان آموزشی و توجه ویژه آن‌ها به مدارس چندپایه از طریق افزایش امکانات موجود در این مدارس، تهیه‌ی محتوای مناسب این نوع کلاس‌ها و آموزش نیروهای توانمند جهت تدریس در کلاس‌های چندپایه می‌توان معایب موجود در این مدارس را به فرصت‌هایی ارزشمند در راستای شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان ساکن در مناطق دور افتاده‌ی روستایی و عشایری و تبدیل آموزش چندپایه به آموزشی کارآمد تبدیل کرد.

واژه‌های کلیدی: کلاس‌های چندپایه، معایب کلاس‌های چندپایه، مزایای کلاس‌های چندپایه

مقدمه

تعلیم و تربیت رکن اساسی جوامع بشری است و نقش بسزایی در پیشرفت جوامع ایفا می‌کند. آموزش و پرورش به عنوان مهم‌ترین نهاد تعلیم و تربیت از چنان اهمیتی برخوردار است که جامعه‌شناسان آن را مهمترین نهاد در شکوفایی و ساخت یک جامعه موفق می‌دانند. بی‌شک حصول یک جامعه موفق در گرو پرورش افرادی توانمند و خلاق است؛ بنابراین آموزش و پرورش مأموریت دارد تا امکان دسترسی به این مهم را برای آحاد جامعه فراهم کند. مدرسه یکی از مهم‌ترین کانون‌های کسب تجربیات تربیتی و اولین مکان تعلیم و تربیت به صورت رسمی است. همچنین مدارس نقش مهمی را در تربیت دانش‌آموزان در ابعاد دینی، اخلاقی، علمی، آموزشی، اجتماعی، کشف استعدادها و رشد برابر روحی، معنوی و جسمانی آنان ایفا می‌کنند. کودکی نقش مهمی در شکل‌گیری رفتار و شخصیت انسان دارد؛ بنابراین سال‌های ابتدایی آموزش همگانی کودکان، در موفقیت آنان در طول حیات از اهمیت بسزایی برخوردار است به گونه‌ای که دانش‌آموزانی که در دوران ابتدایی ناکام هستند ممکن است در سایر مقاطع تحصیلی نیز پیشرفتی به دست نیاورند؛ به همین علت لازم است تا آموزش ابتدایی در سطح گسترده‌ای صورت بگیرد. وجود دانش‌آموزانی در مناطق روستایی و عشایری دور افتاده با تراکم جمعیت پایین و مشکلات اقتصادی متعدد در این مناطق موجب شده تا سازماندهی سیستم آموزشی مدارس ابتدایی به دو صورت کلاس‌های تک پایه و کلاس‌های چند پایه انجام شود. کلاس چند پایه کلاسی است که چند پایه تحصیلی در مقطع ابتدایی تحت نظر یک معلم آموزش می‌بینند. در واقع در این کلاس‌ها تدریس به یادگیرندگانی که در سنین، پایه‌ها و توانایی‌های متفاوتی هستند در یک موقعیت آموزشی و مشترک صورت می‌گیرد.

گسترش آموزش همگانی، تحقق عدالت آموزشی و افزایش کیفیت فرایند تعلیم و تربیت در مناطق روستایی و عشایری کمتر توسعه یافته از اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است و بر این اساس با تشکیل کلاس‌های چندپایه گام بزرگی در جهت تحقق عدالت آموزشی و ایجاد فرصت یادگیری برای بسیاری از کودکان در مناطق روستایی و عشایری کمتر توسعه یافته برداشته می‌شود. این مدارس چالش‌ها و فرصت‌های متعددی را به وجود آورده است. هدف از پژوهش حاضر بررسی کلاس‌های چندپایه و معایب و مزایای حاکم بر این نوع کلاس درس است.

روش تحقیق

این پژوهش از طریق روش کتابخانه‌ای و جمع‌آوری اطلاعات از مقالات علمی، منابع چاپی و الکترونیکی در دسترس و نیز بر اساس تجربیات و شواهد موجود در این حوزه انجام شده است.

پیشینه تحقیق

مطالعه و تحقیق در مورد مزیت‌ها و معایب مدارس چندپایه در کشور ما کمتر مورد توجه بوده است و تحقیقاتی که با این هدف انجام گرفته‌اند محدود می‌باشند. در ادامه به چند مورد از مطالعه‌های مرتبط اشاره خواهیم کرد. عزیزی و حسین پناهی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس‌های چندپایه با دانش‌آموزان مدارس عادی در مهارت‌های زبان فارسی» نشان دادند که فعالیت‌های آموزشی در پایه اول کلاس‌های چندپایه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها در زمینه مهارت‌های خواندن، گوش دادن، صحبت کردن و مهارت املا تأثیر مثبت دارد.

مهدی قنبری و محمد نیکخواه (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «معلمان کلاس‌های چندپایه فرصت‌ها و محدودیت‌های این کلاس را چه چیزی می‌دانند؟» به شناسایی فرصت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چند پایه از نظر معلمان پرداخته‌اند. طبق نتایج پژوهش، معلمان کلاس‌های چندپایه مواردی از قبیل دانش‌آموز محور بودن فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، ایجاد فرصت برای استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی، ایجاد فرصت برای استفاده از روش تدریس حل مسئله و ... را از جمله فرصت‌های کلاس‌های چند پایه دانستند. حال آنکه معلمان چند پایه مؤلفه‌های کمبود زمان، حذف یا کم رنگ نمودن تعدادی از دروس مانند ورزش و هنر، کمبود اطلاعات و تجارب معلمان کلاس‌های چند پایه و ... را به عنوان محدودیت‌های کلاس‌های چند پایه دانستند.

رسول پورمند، داریوش نوروزی، اسماعیل زارعی زوارکی و علی دلاور (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر روش تدریس گروهی آموزش همزمان موضوعات مشترک با سطوح پیچیدگی متفاوت بر یادگیری دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه» به بررسی تأثیر آموزش همزمان موضوعات مشترک با سطوح پیچیدگی متفاوت در کلاس‌های چند پایه روستاهای منطقه سردشت از شهرستان‌های استان آذربایجان غربی و مقایسه آن با روش تدریس به پایه‌های مختلف به صورت مستقل پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که آموزش گروهی با توجه به پتانسیلی که برای درگیر نمودن دانش‌آموزان در فرایند یادگیری و افزایش حس همکاری دارد به مراتب یادگیری بیشتری را در یادگیرنده به وجود می‌آورد در نتیجه فرضیه پژوهش یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده با روش تدریس همزمان موضوعات مشترک با پیچیدگی متفاوت در پایه‌های گوناگون از یادگیری دانش‌آموزان آموزش دیده با روش آموزش مستقل به هر پایه، بیشتر می‌باشد، تأیید شد.

محمدصادق کریمی و خالد غفوری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه براساس تجارب زیسته معلمان کلاس‌های چندپایه» به بررسی و مطالعه محدودیت‌ها و مزیت‌های کلاس‌های چندپایه براساس تجارب زیسته معلمان کلاس‌های یادشده استان کرمانشاه و ارائه راهکارهای افزایش اثربخشی تدریس در این کلاس‌ها به شیوه کیفی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که تمام مزایای اعلام شده از قبیل امکان استفاده دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر و پایین‌تر از تدریس سایر پایه‌های تثبیت یادگیری از طریق هم یاری معلم، توسعه مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی و... در تمام مناطق مشاهده شده و در سایر تحقیقات نیز مورد تأیید قرار گرفته است. محدودیت‌هایی مانند کمبود زمان برای تدریس و مشکلات کنترل کلاس نیز عام و مورد تأیید تحقیقات در تمام دنیا بوده؛ اما بخش قابل توجهی از محدودیت‌ها ناشی از شرایط نظام آموزشی ایران، مانند سیستم ۳-۳-۶ است که از یک طرف، تعداد پایه در یک کلاس را افزایش داده و از طرف دیگر، حضور دانش‌آموزان دختر و پسر پایه ششم که در اوج بحران بلوغ قرار دارند، مشکلات بیشتری را در خصوص پیشگیری از برخی آسیب‌ها و کنترل کلاس، ایجاد کرده است. عدم توجه به ضرورت تجهیز این کلاس‌ها به ابزارهای فناوری، ضعف انتخاب راهبران آموزشی، و محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها از دیگر محدودیت‌هاست.

تعریف کلاس‌های چند پایه

در نظام آموزش و پرورش کلاس‌های درس را می‌توان بستر اصلی ایجاد تغییرات مورد نظر سیاستگذاران آموزشی دانست. برای این کلاس‌ها می‌توان دو شکل کلی متصور شد، شکل اول کلاس‌های تک پایه و شکل دوم کلاس‌های چند پایه می‌باشد. کلاس‌هایی را که در آن یک معلم به یک گروه از دانش‌آموزان در یک پایه که تاحدودی از نظر سن و توانایی به یکدیگر شبیه هستند، آموزش می‌دهد، کلاس‌های تک پایه می‌گویند. در طرف دیگر، کلاس‌های چندپایه به کلاس‌هایی اطلاق می‌شود

که در آن چند پایه تحصیلی در مقطع ابتدایی به طور همزمان در یک کلاس قرار می‌گیرند و تنها یک معلم آنها را آموزش می‌دهد. (قنبری و نیکخواه، ۱۳۹۶: ۲).

کلاس چند پایه در تعریف، کلاسی است که در آن چند پایه تحصیلی در مقطع ابتدایی به طور همزمان در یک کلاس تشکیل می‌شوند و تنها یک معلم، آنها را آموزش می‌دهد. (بشیری حدادان و همکاران، ۱۳۹۴: ۲).

مرتضوی‌زاده (۱۳۹۲: ۶۵) در تعریف کلاس‌های چندپایه آورده است: کلاس‌های چند پایه کلاس‌هایی هستند که در آنها دانش‌آموزانی که از نظر سن، توانایی، مهارت و همچنین پایه تحصیلی متفاوت هستند، همه زیر سقف یک اتاق، توسط یک معلم در تمام طول سال تحصیلی آموزش می‌بینند.

از دیدگاه صمدیان (۱۳۹۶: ۱۲) کلاس چندپایه عبارت است از کلاسی که چند پایه‌ی تحصیلی از دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی با تفاوت سنی و به صورت مختلط (دختر و پسر) در یک اتاق درسی تشکیل شده و توسط یک معلم در قالب همان جدول ساعت کلاس‌های تک پایه اداره می‌شود.

کلاس‌های چندپایه به ندرت در مدارس وجود دارند؛ این کلاس‌ها در روستاهای بسیار دور و اجتماعات دورافتاده، که جمعیت آن‌ها پراکنده شده است، پیدا می‌شود. در این مناطق، معلمان و دانش‌آموزان زیادی وجود ندارند؛ بنابراین یک کلاس، از دانش‌آموزان با سنین مختلف تشکیل می‌شود. این دانش‌آموزان در یک کلاس قرار دارند، با یک معلم آموزش داده می‌شوند و پایه‌های مختلفی نیز دارند؛ برای مثال، یک کلاس ممکن است از دانش‌آموزان پایه‌های اول، دوم، سوم و چهارم تشکیل شده باشد. چنین کلاسی، کلاس چندپایه نامیده می‌شود. در این تک کلاس، ممکن است دانش‌آموزانی با سنین مختلف باشند؛ ولی آنان با سطوح مختلف توانایی کار می‌کنند و یاد می‌گیرند. (والاس و مئوت ترجمه زرافشان، ۱۳۹۶: ۲۳).

لزوم تشکیل کلاس‌های چند پایه

آموزش و پرورش یک حق عمومی است و همه آحاد جامعه به ویژه کودکان، باید از آموزش با کیفیت بهره مند شوند. کلاس‌های چندپایه به عنوان راهکار ایجاد فرصت‌های برابر یادگیری، برای کلیه کودکان لازم‌التعلیم، به‌ویژه در مناطق روستایی و عشایری، از اهمیت بسزایی برخوردارند. (انصاری و حسنی کریم آباد، ۱۳۹۸: ۴). انتخاب کلاس‌های چند پایه در آموزش و پرورش کشورها، انتخاب بین دسترسی به آموزش و پرورش یا محرومیت از آن است. (انصاری و حسنی کریم آباد، ۱۳۹۸: ۳). کلاس‌های چند پایه با اختیار و انتخاب تشکیل نمی‌شوند؛ بلکه بر اثر فشار موقعیت‌ها ایجاد می‌شوند. (والاس و مئوت ترجمه زرافشان، ۱۳۹۶: ۲۵). مکوسانا و کاپیسا، ترجمه آقازاده (۱۳۸۶) معتقدند که شرایط متنوع در حوزه آموزش و پرورش، ایجاد کلاس‌های چند پایه را که در آن، یک معلم مجبور است چند پایه را به طور همزمان و در یک کلاس تدریس کند، ضروری می‌سازد. این موقعیت‌ها معمولاً در مدارس روستایی و خاص، بیشتر رایج است. (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷: ۲، ۳).

بشیری حدادان و همکاران (۱۳۹۴: ۴) علت تشکیل کلاس‌های چند پایه را موارد زیر می‌دانند:

۱. کاهش جمعیت دانش‌آموزی ۲. کمبود معلم ۳. پراکندگی روستاها ۴. مهاجرت روستاییان به شهرها ۵. پایین آمدن میزان زاد و ولد

صمدیان (۱۳۹۶) اعلام می‌کند مسائلی مانند مهاجرت روستائیان، تعصبات قومی، بالا رفتن سن ازدواج، کاهش جمعیت، پراکندگی روستاها، عدم تامین نیروی انسانی مجرب و افزایش نرخ تکرار پایه و ... باعث شده کلاس‌های چند پایه در مناطق روستایی کشور گسترش یابد. آقازاده و فضلی نیز بر گسترش کلاس‌های چندپایه در مناطق روستایی از دو جنبه فلسفی و ملاحظات اداری اشاره می‌کنند. از لحاظ فلسفی بهبود رشد شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان و کاهش رفتارهای ضداجتماعی و

از لحاظ ملاحظات اداری عواملی مانند کاهش جمعیت دانش‌آموزی، نیازهای اداری- مالی، موقعیت جغرافیایی در توسعه کلاس‌های چندپایه در مناطق روستایی نقش دارند. ولی در کنار این مسایل، علت اصلی تشکیل کلاس‌های چند پایه در مناطق روستایی به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش‌آموزان یک پایه تحصیلی است هم چنین مکوسانا و کاپیسا نیز عوامل جغرافیایی، عوامل سیاسی، عوامل فرهنگی، عوامل اقتصادی - اجتماعی را از دلایل تشکیل کلاس‌های چند پایه در مناطق روستایی دانسته و این عوامل را باعث دور ماندن کودکان این مناطق از درس و مدرسه می‌داند. به اعتقاد صالحی و وین سنت نیز، پراکندگی روستاها و دور بودن فاصله بین خانه و مدرسه، در تشکیل کلاس‌های چند پایه نقش دارد. (بشیری حدادان و همکاران، ۱۳۹۴: ۲، ۳).

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۴۰۰: ۲) دلایل اصلی تشکیل کلاس‌های چندپایه را این‌گونه بیان کرده است: پراکندگی روستاها و عوامل خاص جغرافیایی، فقدان، کمبود و یا نامناسب بودن راه‌های ارتباطی بین روستاها و شهرها و عدم دسترسی به وسیله نقلیه مناسب برای حضور در مدارس تک پایه، تعصبات قومی و قبیله‌ای که باعث ممانعت از حضور دانش‌آموزان در مدارس مناطق دیگر می‌شود. کاهش تعداد پایه‌های یک مدرسه که منجر به حذف یک یا چندپایه و یا کل پایه‌ها می‌شود، کاهش تعداد دانش‌آموزان یک منطقه از روستا به دلیل استفاده از وجود کودکان لازم‌التعلیم در امور کشاورزی، دامداری، قالی‌بافی و غیره و یا کاهش جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت به شهرها.

در تحقیقات صورت گرفته توسط آقازاده، فضلی، حاجی اسحاق، اسدی، هشتجین و ساعدی دلایل افزایش و استمرار کلاس‌های چندپایه در کشور ما مواردی مثل شرایط سخت محیطی، کمبود جمعیت دانش‌آموزان، کمبود نیروی انسانی و فضاهای آموزشی، مهاجرت طبیعی یا اجباری، پراکندگی روستاها و نامناسب بودن راه‌های ارتباطی ذکر شده است. برخی کارشناسان دلیل به وجود آمدن کلاس‌های چند پایه را غلبه بر تأثیر کمبود معلم و کمک به دستیابی به «آموزش برای همه» دانستند. (قنبری و نیکخواه، ۱۳۹۶: ۳).

با توجه به شرایط اقلیمی کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی حاکم بر مناطق روستایی دور افتاده، تشکیل کلاس‌های چندپایه در دوره ابتدایی با امکانات آموزشی و رفاهی بسیار پایین، واقعیتی است که نباید نادیده گرفته شود؛ چرا که کاهش جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت روستاییان به شهرها، کاهش جمعیت کشور و بالا رفتن سن ازدواج، باعث کاهش جمعیت دانش‌آموزی و در نتیجه افزایش کلاس‌های چند پایه شده است و تنها دبستان‌های روستاهای پرجمعیت و مراکز بخش‌ها دارای کلاس‌های تک پایه هستند. لذا اهتمام به این مهم باید به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست اندرکاران تلقی شود. (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷: ۴).

تاریخچه کلاس‌های چند پایه در ایران

در رابطه با تاریخ پیدایش کلاس‌های چند پایه اتفاق نظر گسترده‌ای وجود دارد و سوابق تاریخی حاکی از آن است که آموزش و پرورش سنتی در اساس چند پایه بوده است. با کمی تحقیق در مورد آموزش و پرورش می‌توان دریافت که کلاس‌های چند پایه به قدمت شروع آموزش‌های دسته جمعی است. قبل از تغییرات کیفی و کمی در آموزش و پرورش و توسعه روش‌های جدید، سیستم آموزشی یک آموزش و پرورش طراحی شده برای نیازها و ارزش‌های جاری در هر زمانی و تحت‌تأثیر و تحت الشعاع دولت‌ها، رژیم، جوامع، مذاهب و حتی خانواده بوده است. مرتضوی زاده قدمت آموزش چند پایه را در ایران در محدوده سال‌های ۲۵۰ تا ۲۵۶ هجری شمسی می‌داند. او به مکتب به عنوان یکی از مؤسسات تربیتی قدیم اشاره کرده و می‌نویسد مکتب مؤسسه‌ای بوده است که برای تعلیم قرآن و آموختن سواد به وجود آمد و کلاس‌ها عموماً به صورت چند پایه و چند

سنی برگزار می‌شد. در سال ۱۹۹۰ در اجلاس تایلند توافق جهانی برای دسترسی کامل دانش‌آموزان ابتدایی به آموزش پایه که منجر به نامگذاری این دهه به دهه آموزش برای همه شد، نیاز به توسعه‌ی کلاس‌های چند پایه افزایش یافت. (پورمند و همکاران، ۱۳۹۶: ۲، ۳).

ظهور کلاس‌های چند پایه (با پوشش ۶ پایه تحصیلی در آموزش و پرورش رسمی تا سال ۱۳۴۶) رواج داشت. از سال ۱۳۴۵ که آموزش و پرورش در دوره ابتدایی و متوسطه به سه دوره پنج، سه و چهار ساله تغییر یافت، دوره پنج ساله اول (ابتدایی) و دوره سه ساله دوم (راهنمایی) به صورت تعلیمات عمومی و رایگان در دسترس همه کودکان ۶ تا ۱۴ ساله قرار گرفت (برنامه تفصیلی دوره پنج ساله ابتدایی، اداره کل مطالعات و برنامه‌ها، ۱۳۴۵). در این برنامه تفصیلی هدف از دوره پنج ساله ابتدایی برای تمام کودکان کشور اعم از شهری و روستایی به صورت رایگان، اجباری و یکسان اعلام و کلاس‌های چند پایه با ۵ پایه تحصیلی تشکیل شد. مجدداً از سال ۱۳۹۱ با استقرار نظام ۳-۳-۶ کلاس‌های چند پایه با پوشش ۶ پایه و گاهی تا ۷ پایه (در برخی کلاس‌ها با حضور نواآموزان پیش دبستانی) تاکنون ادامه پیدا کرده است. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۴۰۰: ۱، ۲).

کلاس‌های چند پایه در سایر کشورهای جهان

تدریس در کلاس‌های چندپایه، پدیده تازه‌ای نیست. در برخی از کشورها، به‌ویژه در کشورهای اسلامی، چندین قرن است که از این روش آموزشی در مدرسه‌های مذهبی استفاده می‌شود. در کشورهای مثل چین و نپال، پیش از اجباری شدن آموزش ابتدایی و نیز در کشورهایی که تحت سلطه استعمار قرار داشتند، تدریس در کلاس‌های چند پایه از قدمت یکصدساله برخوردار است. (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷: ۴).

از آنجا که کلاس‌های چندپایه یکی از روش‌های آموزشی است که می‌تواند نیازهای بسیاری از کودکان واجب‌التعلیم را در مناطق محروم تأمین کند، این مهم در کشورهای منطقه آسیا و اقیانوس آرام به عنوان راهکاری شناخته شده و مورد توجه خاص واقع شده است. البته رواج کلاس‌های چندپایه در بین کشورهای منطقه متفاوت است. این کلاس‌ها در مناطق روستایی کشورهای صنعتی معمول و در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه نیز رایج است. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۴۰۰: ۲).

کلاس چندپایه از کشوری به کشور دیگر تفاوت دارد در برخی از کشورها نظیر نپال یک معلم بیش از یک پایه را با هم تدریس می‌کند در مالزی یک معلم دو یا بیش از یک پایه را در یک کلاس جای می‌دهد و با هم به آن‌ها آموزش می‌دهد. در پاکستان گاهی اوقات بیش از سه پایه در یک کلاس گروه بندی شده است و توسط یک معلم تدریس می‌شود. (انصاری و حسنی کریم آباد، ۱۳۹۸: ۲).

در ایالات متحده‌ی امریکا یک مدرسه‌ی چندپایه در جامعه‌ی روستایی، مدرسه‌ای بسیار خاص به شمار می‌آید. در برخی مدارس آفریقایی، کلاس‌های چندپایه به کودکان سه تا شش ساله، اجازه می‌دهد تا برای کسب آمادگی تحصیلی در آنها شرکت کنند؛ درحالی که دانش‌آموزان بزرگ‌تر، آموزش و پرورش ابتدایی را دریافت کنند. (والاس و مئوت ترجمه زرافشان، ۱۳۹۶: ۲۵).

در برخی از ایالت‌ها، این کلاس‌ها برای متخصصان آموزشی یک انتخاب برتر محسوب می‌شود. در بسیاری از مدرسه‌ها، معلمان پیشنهاد ادغام کلاس‌ها را کرده‌اند و حتی دیوار کلاس‌ها را برداشته‌اند؛ زیرا معتقدند افرادی که در جامعه و خانواده زندگی

می‌کنند، چند سنی هستند و آموزش باید نمونه‌ای از زندگی واقعی باشد. بنابراین، برای اینکه کلاس‌ها انعکاسی از زندگی واقعی باشند، دانش آموزانی با سنین متفاوت می‌توانند در یک کلاس حاضر شوند. (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳).

تحقیقات پراهل و دیگران (۲۰۱۳) نشان می‌دهد که ثبت نام در مدارس دولتی آمریکا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ با کاهش ۲۳ درصدی و در مدارس کاتولیک با کاهش ۲۴ درصدی مواجه بوده است. همین تحقیقات یک استراتژی ممکن برای مقابله با این مشکل را تشکیل کلاس‌های چند پایه اعلام کرده است که در آن، دانش آموزان در دو یا چندپایه در یک کلاس ترکیب می‌شوند. سلیمانی و همکاران (۱۳۸۹) ویتنام را از جمله کشورهایی معرفی می‌کنند که منابع قابل توجهی را صرف گسترش کلاس‌های چند پایه نموده است و آموزش چند پایه را به عنوان یک روش آموزشی به رسمیت شناخته و خواستار ارتقای گسترده آن شده است. نویسندگان در ادامه می‌نویسد: ژاپن نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قوانینی از جمله «قانون اصلاح آموزش و پرورش در مناطق دورافتاده» تلاش کرده استانداردها را در کلاس‌های چندپایه بالا ببرد. (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷: ۴).

۷۷ درصد کلاس‌های تشکیلی دوره ابتدایی در هندوستان از نوع کلاس‌های چندپایه می‌باشد، کشورهایی مانند ژاپن، چین، استرالیا، بنگلادش، اندونزی، جمهوری کره، مالزی، مالدیو، نپال، پاکستان، فیلیپین، تایلند، ویتنام، استرالیا و... برای کلاس‌های چند پایه برنامه‌های ویژه ای دارند. شایان ذکر است که هر قدر سیستم آموزشی متمرکز باشد انعطاف‌پذیری نظام آموزشی برای برنامه‌ریزی‌های ویژه مانند داشتن محتوای خاص کلاس‌های چندپایه، تفاوت شروع و پایان سال تحصیلی، روزها و ساعات فعالیت و... کاهش پیدا می‌کند.

آموزش کلاس‌های چند پایه‌ای در بسیاری از جاها و نقاط آمریکای شمالی و اروپا و به ویژه در روستاها و شهرک‌های پیرامون شهرهای بزرگ از اهمیتی بسیار برخوردار است. آموزش کلاس‌های چند پایه خدمات آموزشی ارزنده‌ای در بخش‌ها و روستاهای اسکاتلند، کانادا، فرانسه، ایالات‌متحده آمریکا و کشورهای اسکاندیناوی ارائه می‌دهد. هشت درصد آموزشگاه‌های فیلیپین و ۳۷ درصد دبستان‌های هندوستان، تنها یک یا دو آموزگار دارند. ۲۲ درصد از آموزشگاه‌های مکزیک دارای شش پایه و تنها دارای یک آموزگار است. آموزش کلاس‌های چند پایه در کشورهای جزیره‌های اقیانوس آرام که در آنها گروه‌های کوچک و جدا از سایر افراد زندگی می‌کنند بسیار رایج است. در بیشتر کشورهای اروپایی شمار چنین مدرسه‌هایی (کلاس‌های چندپایه) رو به فزونی است. یک بررسی تازه در هلند نشان می‌دهد که ۲۹ درصد همه‌ی پایه‌های دوره دبستان دارای دانش آموزان با سن‌های گوناگون بودند. بررسی دیگر در شمال غربی انگلیس هم گویای آن است که ۶۶ درصد از آموزشگاه‌هایی که در بررسی شرکت کردند، نوعی گروه بندی با سن‌های گوناگون دارند. بنابراین داشتن چند پایه به نوع کشورها از نظر اقتصادی، سیاسی یا موقعیت جغرافیایی بستگی ندارد، بلکه به شرایط محدود کننده‌ی تشکیل کلاس تک‌پایه بستگی دارد. بعضی از عوامل ذکر شده در تعدادی از کشورها نقش بیشتری دارند مثلاً کمبود معلم و فقر اقتصادی بیشترین نقش را در تشکیل کلاس‌های چند پایه در هندوستان دارند، ولی در ایران کاهش جمعیت دانش‌آموزی و مهاجرت روستاییان مهم‌ترین نقش را در افزایش این کلاس‌ها دارند (صمدیان، ۱۳۹۶: ۱۵).

مدیریت کلاس‌های چند پایه

یک معلم هر قدر از نظر علمی و فضائل اخلاقی سرآمد باشد، ولی به علم مدیریت کلاس آشنا نباشد، مشکل جدی در انجام وظایف خود خواهد داشت. کلاس چند پایه به علم مدیریت کلاس یا به عبارت بهتر به کلاس داری بیشتر نیاز دارد. (صمدیان، ۱۳۹۶: ۳۹).

در یک کلاس درس چند پایه، معلم کسی است که مدیر کلاس است، کلاس را اداره می‌کند و محیط یادگیری خوبی برای دانش‌آموزان خلق می‌کند. معلم کلاس چند پایه نیز باید دانش‌آموزان را درک کند و این که چگونه آنها می‌توانند در اداره کلاس درس به او کمک کنند. (انصاری و حسینی کریم آبادی، ۱۳۹۸: ۳). مدیریت کلاس عبارت است از اقدام مشترک دانش‌آموزان و معلم کلاس و هدایت و کنترل علمی عوامل موثر در ایجاد یک نظم منطقی برای حداکثر استفاده از فرایند یاددهی. بیشتر معلمان، کلاسی را ترجیح می‌دهند که صدایی از آن شنیده نشود و نظم را در این گونه کلاس‌ها عینیت یافته می‌بینند. مدیریت کلاس هنری بزرگتر از ساکت نگه داشتن دانش‌آموزان به هنگام تدریس است. دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه با توجه به محیطی که در آن تربیت و رشد یافته اند دانش‌آموزانی نیستند که به عمد قصد بر هم زدن کلاس را داشته باشند، بلکه نارسایی‌هایی در شیوه تدریس، کمیت دروس و حتی فضای فیزیکی مدرسه آنان را ناآرام می‌کند. (صمدیان، ۱۳۹۶: ۴۲، ۴۳).

مدیریت کلاس‌های چند پایه از لحاظ ترکیب سنی و جنسیتی متفاوت، برخورداری دانش‌آموزان از توانایی‌ها و استعداد‌های گوناگون، همچنین رویدادها و فعالیت‌های متنوعی که در یک جلسه از کلاس درس با سرعت قابل توجهی اتفاق می‌افتد، از مدیریت کلاس درس تک پایه پیچیده‌تر است و مهارت‌های بسیاری از جمله پیش بینی و برنامه ریزی، سازماندهی محیط یادگیری، طراحی آموزشی، ارائه دستورالعمل‌ها و راهنمایی‌ها، نظارت و هدایت کار گروهی و فردی، ارزشیابی کار دانش‌آموزان و برانگیختن انگیزه مشارکت آنان را شامل می‌شود. سازماندهی کلاس درس چند پایه همانند مدیریت آن، از کلاس‌های تک پایه حساس‌تر و دقیق‌تر است. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۴۰۰: ۱۴).

آموزگاران کلاس‌های چند پایه در تدریس و سازمان دهی تجربیات یادگیری مؤثر، با چالش‌های بسیاری مواجه می‌شوند. در کلاس‌های چند پایه، سطوح تحصیلی دانش‌آموزان متفاوت است و روش‌های متعدد و متنوعی نیاز است تا تدریس مؤثر واقع شود. تدریس مؤثر در کلاس‌های چند پایه، در گرو ابتکار و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان است. فضلی (۲۰۰۹) برای داشتن تدریس با کیفیت، به مهارت حرفه‌ای و اهمیت سبک و رویکردهای آموزشی معلم اشاره نموده و رویکردهای مختلف آموزش در این کلاس‌ها را شرح داده است. او در مقاله خود تحت عنوان مدیریت مؤثر یادگیری در کلاس‌های چند پایه به سه شیوه تدریس در این کلاس‌ها اشاره نموده است. این سه شیوه عبارتند از: شیوه پایه محوری: که در آن به عنوان مثال، دو پایه در کلاس می‌مانند و سایر پایه‌ها به فعالیت‌های مشترک دیگر مشغول می‌شوند. دانش‌آموزان هر پایه در یک گروه خاص قرار می‌گیرند و آموزش‌های خاص پایه خود را دریافت می‌کنند. شیوه تلفیقی: یعنی تدریس هم‌زمان به آنها، به عنوان یک گروه که از پیچیدگی خاصی برخوردار است و تسلط معلم بر محتوای کتاب‌ها و اهداف را می‌طلبد. شیوه گروهی: در این شیوه برخی از موضوعات و مفاهیم آموزشی که دارای ارتباط طولی هستند و قابلیت ارائه به صورت هم‌زمان به کل کلاس و پایه‌های گوناگون را دارند، تدریس. در این شیوه کل کلاس یک گروه تلقی می‌شود. (پورمند و همکاران، ۱۳۹۶: ۳، ۴).

معایب کلاس‌های چند پایه

بشیری حدادان و همکاران (۱۳۹۴: ۴، ۵) در پژوهش خود مشکلات موجود در کلاس‌های چندپایه در رابطه با کلاس درس، دانش آموزان، معلمان، اولیا و همچنین عدم مطابقت چندپایگی در ارتباط با نظام آموزش فعلی را بررسی کرده و به صورت زیر برشمرده‌اند.

مشکلات کلاس‌های چند پایه شامل:

۱. کمبود وقت ۲. کمبود سرانه دانش‌آموزی ۳. نامناسب بودن فضای آموزشی ۴. کمبود وسایل و تجهیزات کمک آموزشی ۵. عدم نظارت کارشناسان آموزشی ۶. کم توجهی آموزش و پرورش به دوره ابتدایی چند پایه ۷. تاکید بر دروس ریاضی و فارسی در مقابل کم توجهی به دروس هنر و ورزش ۸. تعدد پایه ها ۹. مشکلات مربوط به ارزشیابی در کلاس‌های چند پایه

مشکلات مربوط به دانش آموزان چند پایه شامل:

۱. دو زبانه بودن دانش آموزان چند پایه ۲. مختلط بودن دانش‌آموزان چند پایه ۳. افت تحصیلی بیشتر دانش آموزان چند پایه ۴. ضعیف بودن بنیه علمی دانش آموزان چند پایه ۵. وجود تنش بین دانش آموزان چند پایه

مشکلات مربوط به معلمان چند پایه شامل:

۱. نداشتن امتیازات ویژه چند پایه ۲. برگزار نشدن دوره‌های آموزشی ویژه چند پایه ۳. عدم آگاهی معلمان از روش تدریس ویژه چند پایه ۴. دانش و اطلاعات کم معلمان و تازه کار بودن آنها ۵. کم کاری معلمان چند پایه ی تازه کار ۶. پایین بودن کیفیت آموزش معلمان چند پایه ۷. مشکلات ناشی از ادامه تحصیل معلمان چند پایه ۸. تاکید معلمان چند پایه بر پایه‌های اول و ششم در مقابل کم توجهی به سایر پایه‌ها

مشکلات مربوط به خانواده‌های دانش آموزان چند پایه شامل:

۱. ارتباط کمتر خانواده با مدرسه ۲. مشارکت کمتر خانواده در انجام تکالیف ۳. کم توجهی خانواده به ادامه تحصیل دانش آموزان ۴. به کارگیری دانش آموزان در امور خانه و خانواده

مشکلات مربوط به عدم مطابقت چند پایگی در ارتباط با نظام آموزش فعلی شامل:

۱. عدم مطابقت محتوا در مقایسه با زمان اختصاص یافته ۲. تعطیلی پنج شنبه‌ها در ارتباط با چند پایگی یافته‌های این پژوهش، نشان می‌دهد؛ این کلاس‌ها با وضعیت فعلی نظام آموزشی ایران تک پایه تناسب چندانی ندارد و برگزاری کلاس‌های آموزشی به صورت چند پایه از سر ناچاری است. صمدیان (۱۳۹۶: ۱۹، ۲۰) محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه را در دو مقوله جداگانه بررسی کرده است: محدودیت‌های آموزشی و محدودیت‌های غیرآموزشی. او مواردی مانند: کمبود وقت، فقدان تجهیزات آموزشی و فناوری، حذف یا کم رنگ نمودن تعدادی از دروس مانند ورزش، ناهمگنی سنی دانش‌آموزان، مختلط بودن کلاس از نظر جنسیت، ناامیدی دانش‌آموزان از امکان ادامه تحصیل، فرصت کم معلمان برای تنظیم طرح درس و ضعف بنیه علمی بعضی از دانش‌آموزان و دو زبانه بودن

دانش‌آموزان در بعضی از مناطق کشور را از جمله محدودیت‌های آموزشی معرفی کرده و مواردی از قبیل: فقر مالی اولیاء، سنگینی حجم کار معلمان، بی‌ثباتی نیروی انسانی، سوء تغذیه به خاطر عدم فرصت صبحانه خوردن، غیبت بیش از حد دانش‌آموزان، پایین بودن حق سرانه مدارس چندپایه و فضای نامناسب را به عنوان محدودیت‌های غیرآموزشی کلاس‌های چندپایه مطرح کرده است.

از نظر قنبری و نیکخواه (۱۳۹۶: ۹) معلمان چند پایه مؤلفه‌های کمبود زمان، حذف یا کم رنگ نمودن تعدادی از دروس مانند ورزش و هنر، کمبود اطلاعات و تجارب معلمان کلاس‌های چندپایه، مسئولیت زیاد معلمان چندپایه، ضعف دانش و اطلاعات دانش‌آموزان، حواس پرتی دانش‌آموزان، مشکل مدیریت و سازمان دهی دانش‌آموزان، نامناسب بودن ترکیب سنی دانش‌آموزان، نامناسب بودن ترکیب جنسی دانش‌آموزان، عدم رسیدگی و مشارکت اولیا در امر تحصیل فرزندان خود، کمبود امکانات، تجهیزات و وسایل آموزشی، کمبود فضای آموزشی، کیفیت پایین فضای آموزشی موجود، کمبود نیروی انسانی خدماتی و ضعف امکانات بهداشتی را به عنوان محدودیت‌های کلاس‌های چند پایه دانستند.

کریمی و غفوری (۱۳۹۷: ۸، ۹) محدودیت‌های ادراک شده توسط آموزگاران چند پایه را شامل موارد زیر می‌دانند: افزایش محدودیت زمان، عدم تخصص تدریس، کاهش ارتباط عاطفی، دشواری کنترل کلاس مختلط نوجوانان، اتلاف وقت ناشی از عدم بیتوته، بی‌توجهی به برخی از دروس، عدم امکان استفاده از مزایای کلاس چندپایه، ضعف مزایا، حجم زیاد محتوا، عدم آموزش آموزگاران، راهبران آموزشی غیرمتخصص، عدم وجود تجهیزات، ضعف فرهنگی و ضعف اقتصادی.

در کتاب راهنمای اول معلم کلاس‌های چندپایه (اجرای آموزشی) دوره ابتدایی (۱۴۰۰: ۱۲) چالش‌های پیش روی کلاس چند پایه مواردی چون: یکسان بودن محتوای کتاب‌های درسی چند پایه با کلاس‌های تک پایه، یکسان بودن جدول ساعات درسی مصوب با کلاس‌های تک پایه (۲۵ ساعت در هفته) و تدریس هم زمان بیش از یک برنامه درسی، تعدد نقش‌ها و وظایف معلم، ناکافی بودن دوره‌ها و منابع آموزشی برای معلمان، محدودیت زمان و کمبود وقت معلم به سبب یکسان بودن کتاب‌های درسی با کلاس‌های تک پایه، مشکلات ناشی از طیف گسترده سنی شش تا پانزده سال در کلاس‌هایی با شش پایه تحصیلی، حذف یا کم رنگ شدن تعدادی از دروس مانند هنر یا ورزش، تشدید مسائل ناشی از دوزبانه بودن دانش‌آموزان در برخی از مناطق کشور، مختلط بودن دختر و پسر در اغلب کلاس‌ها و به خصوص در دوره دوم ابتدایی و غیبت بیش از حد دانش‌آموزان در مناطق روستایی و نگرش منفی در مورد آموزش چند پایه معرفی شده است.

مزایای کلاس‌های چند پایه

متأسفانه با شنیدن نام کلاس‌های چندپایه، بیشتر کمبودها و چالش‌های این کلاس‌ها در ذهن جای باز می‌کنند. در صورتی که این کلاس‌ها فرصت‌های بی شماری را نیز برای سیستم آموزشی، معلم و دانش‌آموز فراهم می‌کند که اغلب مورد غفلت قرار می‌گیرد. (قنبری و نیکخواه، ۱۳۹۶: ۳).

بشیری حدادان و همکاران (۱۳۹۴: ۵) محاسن کلاس‌های چند پایه را موارد زیر می‌دانند

۱. یادگیری دانش‌آموزان از همدیگر ۲. افزایش تجربه معلمان ۳. یادگیری آداب اجتماعی ۴. ایجاد پیش زمینه برای دانش‌آموزان پایه‌های پایین تر ۵. مروری برای دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر

در پژوهشی به مقایسه مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس و پیشرفت درسی میان دانش‌آموزان (دختر و پسر) کلاس‌های چندپایه و عادی در دوره ابتدایی پرداخته و نتیجه گرفته شده است که دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه از حیث متغیرهای مورد نظر از

میانگین تحصیلی بالاتر و عملکرد بهتری نسبت به دانش آموزان کلاس های تک پایه ای بهره مند بوده اند. تحقیقات صورت گرفته در مورد کلاس های چند پایه در خارج از کشور، اغلب بیانگر توفیق دانش آموزان این کلاس ها نسبت به کلاس های تک-پایه می باشد. فرصتی که در کلاس های چند پایه برای آموزش به شیوه مارپیچی فراهم است، بهترین امکان را برای تعمیق یادگیری ایجاد می کند. بخصوص در درس انتزاعی مانند ریاضیات که در آن حفظ ارتباط متوالی دروس برای یادگیری الزامی است، دانش آموزان از فرصت پیش آمده، نهایت استفاده را می کنند. جاروس و مینگات نیز دریافتند که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در کلاس های چندپایه به ویژه در دروس زبان فرانسه و ریاضیات به طور معناداری از دانش آموزان کلاس های تک پایه بهتر است. (صمدیان، ۱۳۹۶: ۱۹).

قنبری و نیکخواه (۱۳۹۶: ۷) فرصت های کلاس های چندپایه را دانش آموز محور بودن فعالیت های یادهی-یادگیری، افزایش روحیه کار گروهی در بین دانش آموزان، افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان، افزایش مسئولیت پذیری دانش آموزان، افزایش قدرت بیان دانش آموزان، افزایش ثبات عاطفی دانش آموزان، افزایش خودمدیریتی دانش آموزان، ایجاد فرصت برای استفاده از روش های تدریس مشارکتی، ایجاد فرصت برای استفاده از روش تدریس حل مسئله، ایجاد فرصت برای یادگیری اکتشافی معرفی کرده اند.

کریمی و غفوری (۱۳۹۷: ۱۰، ۱۱) مزیت های ادراک شده توسط آموزگاران چندپایه را ارتباط عاطفی، آزادی عمل، انعطاف-پذیری، خلیفه گری، تدریس جبرانی، تثبیت یادگیری در اثر خلیفه گری، تعامل در فعالیت های ورزشی و هنری، توسعه مهارت-های اجتماعی و ارتباطی و خودراهبری در مدیریت یادگیری می دانند.

در کتاب راهنمای اول معلم کلاس های چندپایه (اجرای آموزشی) دوره ابتدایی (۱۴۰۰: ۱۲) برای فرصت های کلاس چندپایه مواردی چون: درک بهتر و ارتباط مؤثر و مداوم معلم و دانش آموزان، ارتباط مؤثر و مداوم معلم، والدین و جامعه محلی، رشد عاطفی و اعتماد به نفس دانش آموزان، رشد مهارت های اجتماعی، همکاری و رهبری دانش آموزان، رشد مهارت های حل مسئله (حل مسائل فردی)، رشد مهارت های زبانی دانش آموزان و تقویت نگرش مثبت نسبت به فعالیت های مشارکتی، فرصت تعامل گسترده بین دانش آموزان با سنین، تجارب و توانایی های متفاوت در یک کلاس، استمرار موقعیت های یادگیری در ساعات غیررسمی، برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری خود و تبدیل شدن به یادگیرنده مستقل، برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری هم کلاسی ها در یادگیری مشارکتی، همیارانه و همتاآموزی، افزایش حس مسئولیت پذیری دانش آموزان، کاهش نیاز به یادآوری مطالب درسی سال های پیش، کاهش شکاف طبقاتی در یافت یا زمینه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، فراهم شدن امکان ادامه تحصیل دخترانی که به دلایل فرهنگی و نگرش خانواده ها قادر نیستند تحصیلشان را ادامه دهند و توجه به نیازهای فردی هریک از دانش آموزان در کلاس های کم جمعیت ذکر شده اند.

جدول ۱: معایب و مزایای کلاس‌های چند پایه

معایب کلاس‌های چند پایه	مزایای کلاس‌های چند پایه
<ul style="list-style-type: none"> • کمبود وقت. • کمبود سرانه دانش آموزی. • نامناسب بودن فضای آموزشی. • کمبود وسایل و تجهیزات کمک آموزشی و فناوری. • عدم نظارت کارشناسان آموزشی. • کم توجهی آموزش و پرورش به دوره ابتدایی چند پایه • تعدد پایه ها. • مشکلات مربوط به ارزشیابی در کلاس‌های چند پایه. • دو زبانه بودن دانش آموزان چند پایه در بعضی از مناطق کشور. • مختلط بودن دانش آموزان چند پایه از نظر جنسیت. • افت تحصیلی بیشتر دانش آموزان چند پایه . • ضعیف بودن بنیه علمی دانش آموزان چند پایه. • وجود تنش بین دانش آموزان چند پایه. • نداشتن امتیازات ویژه چند پایه. • برگزار نشدن دوره های آموزشی ویژه چند پایه و عدم آموزش آموزگاران. • عدم آگاهی معلمان از روش تدریس ویژه چند پایه. • کم کاری معلمان چند پایه‌ی تازه کار. • پایین بودن کیفیت آموزش معلمان چند پایه مشکلات ناشی از ادامه تحصیل معلمان چند پایه. • تاکید معلمان چند پایه بر پایه‌های اول و ششم در مقابل کم توجهی به سایر پایه‌ها. • ارتباط کم تر خانواده با مدرسه. • مشارکت کم تر خانواده در انجام تکالیف . • کم توجهی خانواده به ادامه تحصیل دانش آموزان. • به کارگیری دانش آموزان در امور خانه و خانواده. • عدم مطابقت محتوا در مقایسه با زمان اختصاص یافته. • ناامیدی دانش آموزان از امکان ادامه تحصیل. • فرصت کم معلمان برای تنظیم طرح درس . 	<ul style="list-style-type: none"> • یادگیری دانش آموزان از همدیگر. • افزایش تجربه معلمان. • یادگیری آداب اجتماعی . • ایجاد پیش زمینه برای دانش آموزان پایه های پایین‌تر. • داشتن میانگین تحصیلی بالاتر و عملکرد بهتر نسبت به دانش آموزان کلاس‌های تک پایه‌ای. • فراهم شدن فرصت آموزش به شیوه مارپیچی. • دانش آموز محور بودن فعالیت های یاددهی-یادگیری. • افزایش روحیه کار گروهی در بین دانش آموزان. • افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان. • افزایش مسؤولیت پذیری دانش آموزان. • افزایش قدرت بیان دانش آموزان. • افزایش ثبات عاطفی دانش آموزان. • افزایش خود مدیریتی دانش آموزان. • ایجاد فرصت برای استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی. • ایجاد فرصت برای استفاده از روش تدریس حل مسئله. • ایجاد فرصت برای یادگیری اکتشافی. • آزادی عمل. • انعطاف پذیری. • تدریس جبرانی. • تثبیت یادگیری در اثر خلیفه گری. • تعامل در فعالیت‌های ورزشی و هنری. • توسعه مهارت های ارتباطی. • ارتباط مؤثر و مداوم معلم و دانش آموزان. • ارتباط مؤثر و مداوم معلم، والدین و جامعه محلی. • رشد عاطفی دانش آموزان. • رشد مهارت‌های اجتماعی. • رشد مهارت‌های حل مسئله (حل مسائل فردی).

<ul style="list-style-type: none"> • سنگینی حجم کار معلمان. • بی ثباتی نیروی انسانی. • کمبود اطلاعات و تجارب معلمان کلاس‌های چند پایه • حواس پرتی دانش آموزان. • مشکل مدیریت و سازمان دهی دانش آموزان. • کمبود نیروی انسانی خدماتی. • ضعف امکانات بهداشتی . • کاهش ارتباط عاطفی. • اتلاف وقت ناشی از عدم بیتوته. • بی توجهی به برخی از دروس. • عدم امکان استفاده از مزایای کلاس چندپایه وضعف مزایا • ضعف فرهنگی وضعف اقتصادی. • یکسان بودن جدول ساعات درسی مصوب با کلاس های تک پایه (۲۵ ساعت در هفته) و تدریس هم زمان بیش از یک برنامه درسی. • محدودیت زمان و کمبود وقت معلم به سبب یکسان- بودن محتوای کتاب‌های درسی با کلاس‌های تک پایه. • مشکلات ناشی از طیف گسترده سنی شش تا پانزده سال در کلاس‌هایی با شش پایه تحصیلی. • مختلط بودن دختر و پسر در اغلب کلاس‌ها و به خصوص در دوره دوم ابتدایی و دشواری کنترل کلاس مختلط نوجوان. • غیبت بیش از حد دانش آموزان در مناطق روستایی. • نگرش منفی در مورد آموزش چند پایه 	<ul style="list-style-type: none"> • رشد مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان و تقویت نگرش مثبت نسبت به فعالیت های مشارکتی. • فرصت تعامل گسترده بین دانش آموزان با سنین تجارب و توانایی‌های متفاوت در یک کلاس. • استمرار موقعیت های یادگیری در ساعات غیر رسمی. • برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری خود و تبدیل شدن به یادگیرنده مستقل. • برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری هم کلاسی‌ها در یادگیری مشارکتی. • کاهش نیاز به یادآوری مطالب درسی سال‌های پیش. • کاهش شکاف طبقاتی در بافت یا زمینه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی. • فراهم شدن امکان ادامه تحصیل دخترانی که به دلایل فرهنگی و نگرش خانواده‌ها قادر نیستند تحصیلشان را ادامه دهند . • توجه به نیازهای فردی هریک از دانش‌آموزان در کلاس‌های کم جمعیت.
--	---

نتیجه‌گیری

وجود نیروی انسانی کارآمد یکی از مهم‌ترین دلایل پویایی و شکوفایی جوامع امروزی به شمار می‌رود؛ در تمامی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه دنیا توجه ویژه‌ای به آموزش و پرورش به عنوان مهم‌ترین نهاد تربیت افراد توانمند شده است و گام‌های موثری در جهت تحقق هدف «آموزش برای همه» برداشته شده است. کلاس‌های چندپایه به عنوان پدیده‌ای جهانی، امکان دسترسی به آموزش برای دانش‌آموزانی که در مناطق کم جمعیت روستایی و با وضعیت نامطلوب اقتصادی زندگی می‌کنند فراهم می‌کند. در پژوهش حاضر به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های این مدارس پرداخته شد. با توجه به یافته‌های به دست آمده معایب کلاس‌های چندپایه به شرح زیر است: عدم آموزش مناسب آموزگاران و آگاهی نداشتن آنها از روش‌های تدریس چندپایه، ضعف امکانات بهداشتی و تجهیزات آموزشی، مختلط بودن اغلب کلاسها و دشواری کنترل کلاس مختلط در دوره‌ی دوم

ابتدایی، محدودیت زمان و کمبود وقت معلم به علت یکسان بودن محتوای تدریس با کلاس‌های تک پایه، مشارکت کم خانواده در فرایند تحصیل دانش‌آموز خود، دو زبانه بودن دانش‌آموزان چندپایه در برخی از مناطق قراردادن امتیاز ویژه چندپایه برای معلمان و غیبت بیش از حد دانش‌آموزان. همچنین عدم نظارت کارشناسان آموزشی بر کلاس‌های چندپایه بر مشکلات این مدارس افزوده است. براساس یافته‌های به دست آمده مزایای کلاس‌های چندپایه به شرح زیر است: افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان، افزایش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، افزایش ثبات عاطفی دانش‌آموزان، رشد مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی دانش‌آموزان، ایجاد فرصت برای یادگیری اکتشافی، ایجاد فرصت برای استفاده از روش تدریس حل مسئله، ایجاد فرصت برای استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی، تثبیت یادگیری در اثر خلیفه‌گری، یادگیری دانش‌آموزان از یکدیگر، کاهش نیاز به یادآوری مطالب درسی سال‌های گذشته و مرور مطالب برای دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر. همچنین وجود این کلاسها امکان ادامه تحصیل برای دخترانی که به علت مسائل فرهنگی و نگرش خانواده قادر به تحصیل در مناطق شهری نیستند را فراهم می‌کند. این کلاس‌ها علاوه بر محدودیت‌هایی که دارند، می‌توانند فرصت‌های متنوعی را برای دانش‌آموزان فراهم آورند. مبرهن است که با رفع مشکلات این مدارس گام بزرگی در تبدیل محدودیت‌های مدارس چندپایه به فرصت‌هایی طلایی برداشته می‌شود. با توجه به یافته‌های پژوهش راهکارهای زیر برای رفع این معایب پیشنهاد می‌شود: دوره‌های ویژه برای آموزگاران چندپایه جهت افزایش آگاهی آن‌ها از روش‌های تدریس چندپایه برگزار شود، امتیازات ویژه مالی برای معلمان چندپایه نسبت به معلمان سایر مدارس در نظر گرفته شود، محتوای تدریس مخصوص چندپایه جهت صرفه‌جویی در زمان معلم تولید شود، برای دانش‌آموزانی که در مناطق دو زبانه زندگی می‌کنند معلم ویژه برای تدریس کلاس اول در نظر گرفته شود و کلاس به صورت تک پایه تشکیل شود؛ زیرا در این مناطق دانش‌آموزان زبان فارسی را در کلاس اول و از طریق معلم می‌آموزند، برای والدین دانش‌آموزان دوره‌هایی جهت دانستن تاثیر مشارکت آنها در فرایند یادگیری فرزند خود تشکیل شود، به علت دشوار بودن کنترل کلاس‌های مختلط در دوره‌ی دوم ابتدایی مدارس جداگانه ای برای دختران و پسران در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم تاسیس شود تا کلاس‌ها مختلط نباشد، مدیریت و نظارت کارشناسان آموزشی بر این مدارس بیشتر شده و بودجه ویژه‌ای جهت بهبود امکانات بهداشتی و آموزشی به این مدارس اختصاص داده شود. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران بعدی جهت ارائه راهکار برای حل مشکلات این مدارس از تجارب معلمان با سابقه چندپایه در مناطق مختلف کشور کمک گرفته و همچنین تحقیقات گسترده‌ای در رابطه با نحوه رفع مشکلات این کلاس‌ها در کشورهای مختلف جهان انجام دهند.

منابع و مأخذ

۱. انصاری، افشین و حسینی کریم آباد، اشکان. (۱۳۹۸). «توصیف تجارب زیست شده معلمان دوره ابتدایی درمورد کلاس‌های چندپایه (مطالعه موردی کلاس‌های چندپایه اداره آموزش و پرورش منطقه انزل)». مجله ی پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش. سال دوم، ۱۷.
۲. بشیری‌حدادان، کلثوم و همکاران. (۱۳۹۴). توصیف تجارب و ادراک معلمان و کارشناسان از آموزش در کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی روستایی کلیبر، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد، سال بیست و دوم، ۷.
۳. پورمند، رسول و همکاران. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر روش تدریس گروهی آموزش همزمان موضوعات مشترک با سطوح پیچیدگی متفاوت بر یادگیری دانش آموزان کلاس‌های چندپایه، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، سال پنجم، ۳.
۴. رحیمی، حبیب‌الله و همکاران. (۱۳۹۲). رشد اجتماعی بیشتر در کلاس‌های چندپایه»، مجله رشد آموزش علوم اجتماعی، دوره ۱۵، ۴.
۵. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش. (۱۴۰۰). راهنمای عمل معلم در کلاس‌های چندپایه. تهران، شرکت افست.
۶. سیدکلان، سیدمحمد و حیدری، عبدالحسین. (۱۳۹۹). «ارزیابی مدیریت کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی از دیدگاه راهبران آموزشی». فصلنامه پویا در آموزش علوم تربیتی و مشاوره. دوره ششم، ۱۳.
۷. صمدیان، صمد. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی درسی کلاس‌های چندپایه، تبریز: انتشارات بوی جوی مولیان.
۸. عزیزی، نعمت اله و حسین پناهی، خلیل. (۱۳۹۲)، مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس‌های چندپایه با دانش‌آموزان مدارس عادی در مهارت‌های زبان فارسی، فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه شاهد. سال بیستم، ۳.
۹. قنبری، مهدی و نیکخواه، محمد. (۱۳۹۶). معلمان کلاس‌های چندپایه فرصت‌ها و محدودیت‌های این کلاس‌ها را چه چیزی می‌دانند؟، فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، سال دوم، ۲.
۱۰. کریمی، محمدصادق و غفوری، خالد. (۱۳۹۷)، مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه براساس تجارب زیسته معلمان کلاس‌های چندپایه، فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، سال سوم، ۲.
۱۱. مرتضوی زاده، سید حشمت‌الله. (۱۳۹۲). راهنمای تدریس در کلاس‌های چندپایه. تهران: انتشارات عابد.
۱۲. -والاس، جان سزیر و مئوت، جی بی. (۱۳۹۶). کتاب راهنما برای معلمان چندپایه (ترجمه علی زرافشان). تهران: انتشارات فرا انگیزش.

Investigating the Disadvantages and Advantages of Multi-Level Classes

Fatemeh Chenani¹, Ghazal Abyaat², Mariam Aali Pour³

1- Doctor of Persian Language and Literature, Secretary of Education of Shush Secondary School, Lecturer of Farhangian Universities of Khuzestan Province

2- Undergraduate Student of Ahvaz Farhangian University, Fatemeh Zahra Campus

3- Undergraduate Student of Ahvaz Farhangian University, Fatemeh Zahra Campus

Abstract

Multi-level class is a class in which students with different educational levels are trained under the supervision of a teacher, these classes have several advantages and disadvantages. The aim of this study was to investigate the multi-basic classes and the disadvantages and advantages of this type of classroom. The findings indicate that in multi-base schools, disadvantages such as lack of education of teachers in accordance with multi-level classes, the same curriculum with single-base classes and lack of time, poor health and educational facilities, etc. There is. Despite the numerous disadvantages, these schools have the following advantages: participatory learning of students, no need to review the contents of previous years, development of communication and social skills of students, increasing the responsibility of students, etc. The results of this study show that by planning the principles of educational authorities and paying special attention to multi-level schools by increasing the facilities in these schools, providing appropriate content for these classes and training capable forces for teaching in multi-level classes, the disadvantages of these schools can be turned into valuable opportunities to flourish the talents of students living in remote rural and nomadic areas. Multi-level education became an efficient education.

Keywords: Multi-Level Classes, Disadvantages of Multi-Level Classes, Advantages of Multi-Level Classes
